

УДК 631.115.8

ОБСЛУГОВУЮЧА КООПЕРАЦІЯ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ОСОБИСТИХ СЕЛЯНСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

Яворська Т.І., к.е.н., доцент, докторант ННЦ «Інститут аграрної економіки» УААН

Яворський В.А., студент магістратури Таврійського державного агротехнологічного університету

Анотація. Розглянута економічна сутність та функції діяльності особистих селянських господарств в сучасних умовах. Наведено переваги обслуговуючої кооперації та причини, які стримують її розвиток.

Аннотация. Рассмотрена экономическая сущность и функции деятельности личных крестьянских хозяйств в современных условиях. Приведены преимущества обслуживающей кооперации и причины, сдерживающие ее развитие.

The summary. The economic essence and activity functions of private farm in modern conditions is considered. Serving cooperation advantages and reasons which constraint development of it are resulted.

Постановка проблеми. У сільському господарстві України склалися не досить сприятливі умови для відтворення, а саме: скорочується виробництво багатьох видів сільськогосподарської продукції, насамперед продукції тваринництва; більшість суб'єктів сфери агробізнесу стали приватними підприємцями і мають власні економічні інтереси; виробничі потужності підприємств переробної сфери АПК не в повній мірі завантажені; ефективність виробництва залишається низькою; виробництво більшої частини продукції, особливо тваринництва та трудомісткої перемістилося в особисті селянські

господарства.

Необхідність кооперування особистих селянських господарств в сучасних умовах зумовлена розширенням площі земельних ділянок через приєднання до них виділених земельних часток, зростанням товарності сільськогосподарської продукції, посиленням світової економічної кризи, що потребує об'єднання зусиль по збуту продукції, матеріально-технічному постачанню та обслуговуванню.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сутність і особливості діяльності особистих селянських господарств досліджували такі економісти-аграрники, як П.С.Березівський, П.М.Макаренко, М.Й.Малік, В.Я.Месель-Веселяк, Л.Ю.Мельник, П.Т. Саблук, М.Г.Шульський та інші. Аспектами розвитку обслуговуючої кооперації займалися Ф.В.Горбонос, В.В.Зіновчук, Л.В.Молдован, М.Й.Малік та інші.

Виклад основного матеріалу. Дослідження економічних аспектів розвитку особистих господарств населення здійснювалося в ХХ ст. відомими економістами С.Г. Струмиліним, О.В. Чаяновим, М. І. Туган-Барановським тощо. На початку ХХ ст. О.В. Чаяновим наведено характеристики та особливості селянських господарств, трактуючи їх як „господарства підприємницького типу, в яких господар наймає самого себе як працівника...” та як „організаційну форму, в якій відсутні категорії найманої праці та заробітної плати...” [1, с. 24]. Таке твердження базується на розумінні особистої праці окремого сільського працівника та членів його родини. Виправданим є й твердження деяких авторів, що особисте селянське господарство - форма виробництва продуктів та прибутку, відтворення особистої власності.

Працівники в особистих селянських господарства, в першу чергу, потерпають від впливу зовнішніх чинників. Це примушує їх ретельно обліковувати наявне майно, що необхідно для раціонального здійснення виробничо-комерційної діяльності. Грамотне, ощадливе господарювання

формує в працівників навички дбайливого господаря, які потім свідомо використовуються у родинному господарстві: у виконанні постачальницької, виробничої, посередницької, комерційної та споживчої функцій:

- постачальницька - постачання на ринок праці, капіталу та інших виробничих ресурсів;

- виробнича - виробництво господарствами населення продукції та послуг, забезпечення ними потреб ринку;

- посередницько-комерційна - забезпечення взаємодії виробництва і споживання.

Складність сільськогосподарського виробництва спричиняє труднощі власникам особистих селянських господарств одночасно здійснювати всі наведені вище функції. Організаційно-економічний механізм функціонування особистих селянських господарств в умовах ринкової економіки має як позитивні, так і негативні риси (малокваліфіковані власники особистих селянських господарств, трудомістка діяльність, важка ручна праця). Тому особисті селянські господарства можна вважати альтернативою крупним та середнім сільськогосподарським підприємствам лише за умови створення обслуговуючих кооперативів.

Обслуговуючий кооператив – найбільш прийнятна організаційно-правовою формою, що може об'єднати господарства різних категорій, і особливо особисті селянські господарства і є специфічною формою поєднання економічних інтересів кожного його члена, що враховує особливості індивідуальної праці і переваги колективних зусиль при переробці та реалізації сільськогосподарської продукції.

Поодинокі ж товарні та нетоварні особисті селянські господарства також можна віднести до перспективних для тієї частини населення, яка не може працювати в суспільному секторі економіки - людей похилого віку чи з певними вадами здоров'я.

Ще О.В. Чаянов писав із цього приводу: "...якщо ми розглянемо сільське господарство, яке досить складне за своєю структурою, то ми можемо впевнитися в тому, що для цілого ряду галузей його крупна форма принесе опосередню велику вигоду..." [2, с. 6]. Виділяючи в землеробстві ті процеси, які можуть бути більш досконало організовані в крупній формі, - він виділив можливі типи кооперації: "...крупні закупки засобів виробництва і побутових предметів вигідніші за незначні придбання, - звідси і підґрунтя для заготівельної кооперації, ...крупне господарство легше і дешевше отримує кредит, ніж дрібне сімейне, ...першому дорожче і вигідніше вдасться продати свою продукцію, - звідси основа для кредитної кооперації і кооперації по збуту; переробка молока в масло, сушка овочів і фруктів можуть бути дешевшими і здійснені цілком заводським шляхом - звідси предмет для організації кооперативного виробництва, крупному господарству є доступним користування складними машинами і племінними виробниками - звідси нове підґрунтя для кооперативної роботи..." [3, с. 44].

Найбільші переваги для створення сьогодні мають постачальницько-збутові об'єднання сільського населення. При цьому виробництво продукції здійснюється кожним членом кооперативу індивідуально на своїй ділянці, теплиці, будівлях. О.В. Чаянов також вважав, що "...кооператив є тільки колективною формою організації окремих ланок організованого плану селянського господарства..." [2]; "...господарства, які входять в такий союз, так і залишаються дрібними", "сільськогосподарський кооператив є доповненням до самостійного селянського господарства, обслуговує його і не має сенсу без такого господарства"

Хоча праці О.В. Чаянова в свій час були піддані нищівній критиці, однак час підтвердив стійкість особистих селянських господарств і теорію їх кооперування. Ці закономірності розвитку особистих селянських господарств актуальні й понині.

Історія також показує, що значною проблемою дрібного сільськогосподарського виробника є низький рівень механізації трудових процесів. При адміністративній системі управління державні підприємства постачали сільському господарству засоби виробництва, здійснювали їхнє обслуговування та закуповували у сільськогосподарського товаровиробника продукцію для подальшої її переробки і продажу споживачам.

Серед господарств багатьох країн Європи і Азії значного поширення набуло кооперування для спільного використання сільськогосподарської техніки. Найпростішою і найпоширенішою формою кооперування господарств у їх спільному використанні є сусідська допомога. Коли в одного із сусідів є одні технічні засоби, а в інших – інші, які вони в разі потреби тимчасово можуть надати один одному у користування. При наявності багатьох учасників обміну технічними засобами виробництва, створюються різні об'єднання (гуртки, ринги, союзи, машинні товариства) організаційно-правовими формами яких нерідко є кооперативи чи асоціації.

Висновки. Процес формування в Україні системи сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів (в тому числі постачальницько-збутових та із спільного використання техніки) розвивається досить повільними темпами. Основними причинами такого явища, на нашу думку, є:

- небажання товаровиробників вникати в основні принципи організації і функціонування справжніх кооперативних організацій через ототожнення їх із псевдокооперативними колгоспами і кооперативами в період перебудови, багато з яких мали сумнівну репутацію;

- «український» менталітет нашого населення, який пов'язаний з певною недовірою до роботи один одного, особливо коли це стосується грошових коштів;

- відсутність цілеспрямованої і планомірної діяльності держави при формуванні кооперативної системи, яка останнім часом трохи пожвавилася, проте інформаційне забезпечення сільського населення ще залишається досить низьким;

- несприйняття податковими службами на місцях неприбуткового статусу сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, що не узгоджується із суттю сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів і досвідом їх оподаткування у більшості країн світу.

Вирішення питання кооперування особистих селянських господарств є надзвичайно важливим для розвитку виробництва сільськогосподарської продукції. Це також дасть можливість підвищити їх конкурентоспроможність через успішну реалізацію сільськогосподарської продукції, належно організоване матеріально-технічне та фінансове забезпечення та підвищувати долю участі особистих селянських господарств в інших сферах аграрного бізнесу.

Література

1.Чаянов А.В. Очерки по экономике трудового сельского хозяйства.М.,1924

2.Чаянов А.В. Краткий курс кооперации. – 3-е соверш. переработ. изд.-М., 1925

3. Чаянов А.В. Основные идеи и формы организации крестьянской кооперации. М., 1919.-с.44

4. Яворська Т.І. Проблеми розвитку обслуговуючої кооперації /рос. мовою// Матеріали міжнародної науково – практичної конференції «Держава і право: проблеми становлення і стратегія розвитку» - Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (17-18 травня 2008 року, м. Суми) Частина 11.- Суми, видавничо-виробниче підприємство «Мрія -1», ТОВ 2008.-340с.